

Евгений Тростин

БАЛЕТЪТ НА БОЛШОЙ ТЕАТЪР

От Екатерина Велика до наши дни

БАЛЕТЪТ НА БОЛШОЙ ТЕАТЪР
ОТ ЕКАТЕРИНА ВЕЛИКА ДО НАШИ ДНИ

Автор Евгений Тростин
Превод Яна Загорчинова

На корицата е прима балерината на Болшой театър – народната актриса на Русия Светлана Захарова

Издателство „Паритет“, София
256 стр.

It is printed with the permission of the copyright holder – Rodina Publishing House.

„Руснаците умеят да правят три неща добре – балет, коняк и танкове“, казва Уинстън Чърчил. В тази книга се разказва за триумфа и звездите на балета на Болшой театър, за бляскави премиери, за таланти и трагедии, за политически интриги, за любовни перипетии и за едни от най-велики имена в балета изобщо: Марина Семьонова, Галина Уланова, Мая Плисецкая, Екатерина Максимова, Владимир Василиев, Светлана Захарова. На страниците на книгата се разгръщат житейските истории както на хората, така и на представленията, в които те участват. Постановката на балетът „Спартак“, поставен от Григорович по музика на Хачатурян, и до днес гордо носи легендарната си слава.

Тази книга е за историята на Болшой театър и за едни от най-важните събития в живота на този толкова значим културен център. Политиката и изкуството, историята и ежедневието на Русия се отразяват като в огледало в тайните, които крие Болшой театър.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

За поръчки на книги от сайта
www.paritetbg.com – 20% отстъпка

ISBN 978-619-153-543-9

Съдържание

Глава 1.

Императорският театър	7
<i>Пролог на историята .....</i>	<i>7</i>
<i>Застиналата музика .....</i>	<i>11</i>
<i>„Лети като пух от устата на Еол...“ .....</i>	<i>14</i>
<i>Балетният дебют на Чайковски .....</i>	<i>23</i>
<i>Спящата красавица .....</i>	<i>33</i>
<i>Лешникотрошачката .....</i>	<i>37</i>

Глава 2.

Балетите на Прокофиев	43
<i>Вундеркинд и лауреат .....</i>	<i>43</i>
<i>Ромео и Жулиета .....</i>	<i>48</i>
<i>Пепеляшка .....</i>	<i>52</i>
<i>Златният часовник .....</i>	<i>55</i>
<i>Прокофиев и Айзенщайн .....</i>	<i>56</i>

Глава 3.

Марина Семьонова. Първата балерина на СССР	59
<i>Да бъдеш или да не бъдеш... ..</i>	<i>60</i>
<i>Коронацията .....</i>	<i>65</i>
<i>Никия .....</i>	<i>67</i>

<i>Примата на Большой</i>	69
<i>Откриването на Париж</i>	73
<i>Дамата и кавалерите</i>	78
<i>Балерина на Победата</i>	82
<i>Искам да доживея до сто години!</i>	83

Глава 4.

Планетата Олга Лепешинская	85
<i>Птичка и птица</i>	87
<i>Суок, Жана и другите</i>	88
<i>Момичето с ордена</i>	92
<i>Фронтowa балерина</i>	93
<i>Къщата с малката кула</i>	95
<i>Скок в оркестровата яма</i>	95
<i>Пришвин</i>	97
<i>Скачащото водно конче</i>	98
<i>Операция „Изпрацане“</i>	100
<i>„Замша“</i>	101

Глава 5.

Галина Уланова. Един обикновен гений	105
<i>Нерадостно детство</i>	107
<i>От Флорина до Жизел</i>	109
<i>Ловджийката Диана</i>	114
<i>В Москва!</i>	116
<i>Снимка в землянката</i>	118
<i>Лондон, 1956 г.</i>	119
<i>Вечеря с пудел</i>	124
<i>За личното – полугласно</i>	125
<i>Паметник приживе</i>	127
<i>Есента на една балерина</i>	130

Глава 6.**Мая Плисецкая. Недорисуваният портрет 133**

<i>В служба на изкуството .....</i>	133
<i>Първи поклон, първи удар .....</i>	137
<i>Аз съм от лебедово племе... ..</i>	139
<i>Светът .....</i>	143
<i>Пекин, Светланов, „Лебедово...“ .....</i>	145
<i>Балерината и композиторът .....</i>	146
<i>Банкет по параджановски .....</i>	150
<i>Партньорите .....</i>	151
<i>Литературни видения .....</i>	152
<i>Италия .....</i>	153
<i>Големият футбол .....</i>	156
<i>Недорисуваният портрет .....</i>	157

Глава 7.**Дуетът на всички времена.****Екатерина Максимова и Владимир Василиев ... 159**

<i>„Ти имаш талант!...“ .....</i>	160
<i>Балетна младост .....</i>	164
<i>Каменното цвете .....</i>	167
<i>Сватбено пътешествие .....</i>	170
<i>Ученици на Уланова .....</i>	171
<i>Повест за истинската балерина .....</i>	175
<i>Спартак .....</i>	177
<i>За почитателите .....</i>	181
<i>Корниз над града .....</i>	182
<i>Екранът и сцената .....</i>	183
<i>Хотел и общежитие .....</i>	186
<i>Художникът .....</i>	188

Глава 8.**Епохата и музата на Юрий Григорович ..... 191***Пътят към театъра ..... 191**Бесмертнова ..... 194**Легенда за любовта ..... 200**Раждането на „Спартак“ ..... 204**Незабравимият Крас ..... 211**Златният век ..... 218**Княжна Нина ..... 222**Друг живот ..... 225***Глава 9.****През ХХІ век ..... 231***Николай Цискаридзе ..... 231**Добре забравеното старо на Алексей Ратмански .... 236**Светланомания 243*

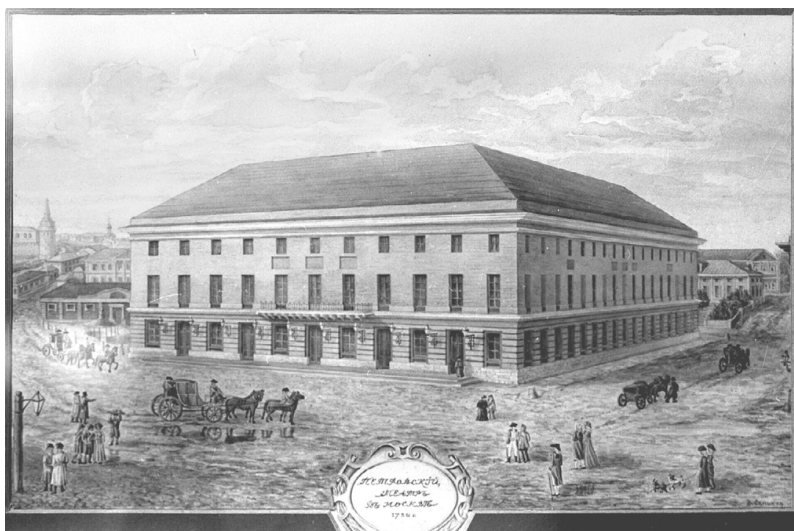
Глава 1

Императорският театър

Пролог на историята

За начало на историята на Болшой театър се приема датата 28 март 1776 год., когато императрица Екатерина II дала височайше позволение на княз Петър Урусов „да поддържа театрални представления от всякакъв род, и освен на него, на никого друг да не се позволяват никакви подобни увеселения, през цялото назначено му по привилегия време, за да не го подронват“. Урусов заемал поста прокурор на Московската губерния, но истинското му призвание било меценатството. Той не жалел за изкуството нито пари, нито сили. Търсел навсякъде най-добрите артисти, интересувал се от драматургия и от музика. Трупата на Урусов (само 43 души, включително балетмайстора), която играела редовно в имението на Воронцови в Знаменка, вече била известна на почитателите на Мелпомена и Терпсихора. Князът мечтаел за истински московски театър, борил се – и накрая получил разрешение да построи този театър. Получил и нещо като монопол. По височайша заповед Урусов бил длъжен за пет години да построи в Москва театър „с такава външна подредба, че да служи на града като украшение...“.

За място на бъдещия храм на изкуството избрали улица „Петровка“ – и строителството започнало, но било прекъснато от пожар. Дървеният театър на Урусов изгорял още преди да бъде открит... Урусов се разорил, това се случвало често с князете, и отстъпил привилегията, дадена му от императрицата на Медокс за 28 000 рубли. С тези пари семейството на княза можело да живее охолно няколко години. В онези години един пуд (малко над 16 кг – бел. прев.) пшенично брашно струвал една рубли, а една кокошка на пазара – около двадесет копейки.

Първият Петровски театър в Москва

За първи път в първопрестолна Москва с такъв размах била създадена сграда, специално предназначена за театър. Ръководител на строежа бил архитект Християн Розберг. Но по своята архитектура

първият Петровски театър не приличал на Большой театър, който ние познаваме – нямало ги нито колоните, нито Аполон с квадригата (колесница с четири коня – бел. прев.). Театърът бил построен в рекордно кратки срокове: за пет месеца. В деня на неговото откриване, на 30 декември 1780 год., вестник „Московски ведомости“ писал: „ За удоволствие на почтената публика, смятаме за необходимо да съобщим за сведение, че това огромно здание, построено за народното удоволствие и увеселение, според мнението на най-добрите архитекти и одобрението на познавачите на театъра, е построено и напълно завършено с такава здравина и полза, че превъзхожда почти всички знатни европейски театри. Що се отнася до желаната безопасност на тази публична сграда, изглежда, че при нейното обсъждане са взети всички възможни мерки, без да е пропуснато нищо, което да служи за нейната сигурност...“.

Според традициите на онова време, в театъра не само са се възхищавали на спектаклите и са отдавали дължимото на буфетите, но са играели и карти. Медокс оборудвал за целта специални стаи, които превлекли московската аристокрация и обикновените безделници. В Москва нямало по-хубаво място за хазартни игри.

Медокс бил не само управител, но и художествен ръководител на театъра. Той е един от първите в света, учредил някакво подобие на художествен съвет, в който влизали актьори, меценати и литератори. Те обсъждали колективно репертоара, решавали творческите въпроси, възникнали в трупата. Медокс не бил диктатор, отнасял се доброжелателно към актьорите.

Екатерина Велика

През 1789 год. той се разорил и предал управлението на театъра на Опекунски съвет. Новите стопани на театъра милостиво оставили Медокс като директор.

Московчани обикнали Петровския театър, но се наслаждавали на неговите спектакли само четвърт век: през октомври 1805 год. театърът изгорял – както се говорело тогава, по вина на гардеробиера по костюмите. В огъня оцеляла само една малка къщичка в близост до театъра: в нея живеел Медокс със семейството си. Той не изоставил трупата, помагал ѝ да дава представления в различни московски зали.

Развалините на театъра просъществували шестнадесет години. Може би изобщо е нямало да започнат да го възстановяват, ако не било мащабното строителство, започнало в Москва след пожара през 1812 година. Управляващите и архитектите, които възстановявали града от руините, покрай другото си спомнили и за Петровския театър.

Застиналата музика

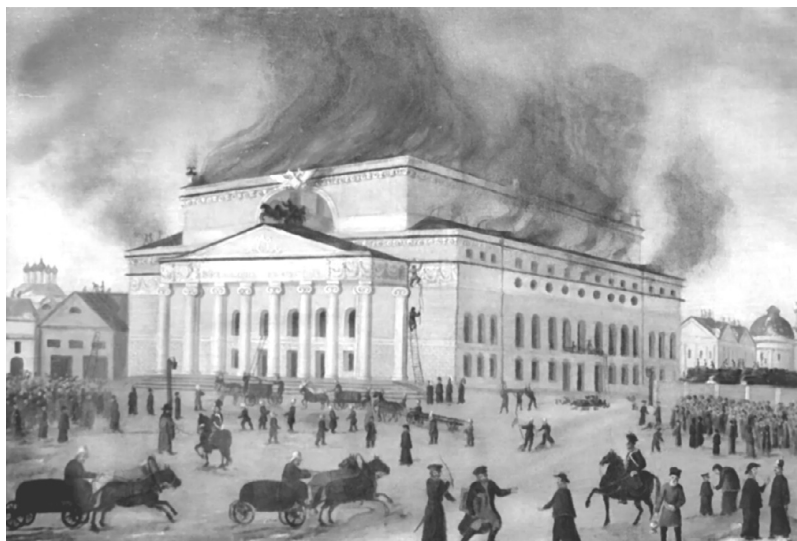
Архитектите Осип Бове и Андрей Михайлов успели да създадат една от най-запомнящите се сгради на Москва, която станала и един от символите на града. Всичко започнало с това, че след освобождението на Москва от френските завоеватели, трябвало да се възстанови опожареният град. За главен архитект на центъра на Москва по „фасадната част“ бил назначен Осип Бове – младият ученик на Матвей Казаков и Карло Роси. В конкурса за проект на театралната сграда победил видният майстор Андрей Михайлов. Тъкмо Михайлов и Бове са създателите на утвърдения облик на Большой театър, напомнящ за родината на театралното изкуство – Древна Гърция. Над портата е съоръжена квадригата с Аполон. Античният покровител на изкуствата, по замисъл.

Болшой Петровски театър

Нарекли театъра Болшой Петровски. Тържественото откриване се състояло на 6 януари 1825 год. с представление на балета на испанския композитор Фернандо Сора „Сандрильона“ (Пепеляшка), а в началото на спектакъла зрителите приветствали с овации Бове, създал във възродена Москва едно истинско чудо – един необикновено величествен театър.

Театърът все по-често бил наричан просто Болшой, името „Петровски“ постепенно било забравено. Възроденият театър се славел с балетната си трупа – една от най-добрите в Русия и Европа. През 1843 год., само две години след премиерата в Париж, на сцената на Болшой бил поставен „фантастичният“ балет на Адолф Адан „Жизел“, останал завинаги едно от най-популярните произведения в репертоара на театъра.

Пожар в Большой Петровски театър

„Тази масивна сграда се отличава с известна тежест. Но в тази тежест има някаква своеобразна прелесть и импонираща величественост. Зрителната зала на Большой театър се слави с големината си и необикновената си акустика. Като смятаме и партера, тя има шест нива и побира 2,5 хиляди зрители“ – четем в пътеводителя „Разходки по Москва“ от януари 1917 год.

На 28 октомври 1941 год. театърът е подложен на авио-бомбардировка. 500-килограмова бомба пробива стената на фасадата и се взривява във вестибюла. В неотопляваната сграда веднага започват ремонтни дейности под ръководството на архитект академик Александър Великанов. Възстановяват се стените, гипсовата украса, статуите. На 26 септември 1943 год. театралната трупа се връща от евакуация и възобновява представленията си на основната сцена на Бол-

шой. Шедьовърът на руското строително майсторство е опазен и възстановен. Застиналата музика от времето на императорския театър си остава най-доброто украшение на града...

„Лети като пух от устата на Еол¹ ...“

След художниците остават картини, след писателите – книги, след архитектите – къщи, а след артистите, и особено преди появата на кинематографа, остават само легенди. В балета това се усеща особено остро: съдбата на артиста на балета често пъти е сравнявана с живота на една пеперуда, която дарява света с красота и изчезва бързо. От балета през първите сто години от съществуването на Болшой (Петровски) театър е останала една прекрасна легенда.

Класическият танц се приспособил и разцъфнал в Русия удивително бързо. Още първите поколения руски балерини предизвиквали възхищението на познавачите. Сигурно в руския национален характер има черти, които позволяват да се постигат успехи в класическия танц: търпение, умение да вложиш душата си в любимата работа, да се подчиняваш прилежно на замисъла на балетмайстора, без да губиш собствената си самоличност. Балетът показвал красотата, душата, таланта на руската жена, скована от нормите и правилата на житейския бит.

---

¹ Еол – богът на ветровете в древногръцката митология. – Бел. прев.

Авдолия Истомина

Първите балетмайстори в театъра на Медокс и ръководители на Московското балетно училище били италианци – братята Козимо и Франческо Морели. Александър Сергеевич Пушкин подарил безсмъртие на руския балет от началото на XIX век като възпял Авдолия Истомина, а заедно с нея и всички най-добри балерини от онова време в Петербург и Москва:

*Блестяща и полувъздушна –
на трепетния лък послушна
под притъмнелия покой:
Истомина – сред нимфи рой!*

*Едина крак докосва пода,
а бавно другия върти,
и изведнъж... лети, лети,
като въздушен пух свободна;
ту свие стан, ту литне пак
и пак удари крак о крак.*

(„Евгений Онегин“, прев. Николай Хрелков)

Адам Глушковски